

CANNABISKULTUR OG -ØKONOMI

Af Allan Madsen

Norsk ungdoms- og rusmiddelforsknings nestor Willy Pedersen og Sveinung Sandberg publicerede i 2006 *Gatekapital*¹⁾ og har siden fulgt denne udgivelse op med bogen *Cannabiskultur*²⁾. I *Gatekapital* beskæftiger de sig med de unge mænd af afrikansk oprindelse, der sælger hash langs Akerselva i Oslo. Sandberg og Pedersen udvikler her begrebet 'gadekapital' for at indfange de kompetencer, færdigheder og ressourcer, de unge mænd erhverver sig og må være i besiddelse af for at bedrive deres virksomhed og opnå tilknytning til gadekulturen. *Gatekapital* skriver sig ind i den tradition for studier af gadekultur, der blev etableret med William Foote Whytes *Street Corner Society* fra 1943 med opmærksomhed rettet mod de unge på gaden i den italienske ghetto i Boston.

Begrebet 'gadekapital' abonnerer hertil på Bourdieu og dennes kapitalformer og på andre forfattere, der har videreudviklet hans tilgang. Det gælder Philippe Bourgois' analyser af crack-dealerne i New Yorks East Harlem (El Barrio)³⁾ og Sarah Thorntons studier i Storbritannien, hvor hun introducerer begrebet 'subkulturel kapital'⁴⁾. Sandberg og Pedersen ser i forlængelse heraf gadekapital som en kropsliggjort kunnen og kompetence ('gadehabitus'), der også inkluderer et særligt sprog. Gadekapital tilkendes værdi i gadekulturen og besiddelse heraf aftarvinger respekt og anerkendelse. I andre

sociale rum er gadekapital forbundet med risiko for stigmatisering og udstødelse. Gadekapital er endvidere forbundet med fravær af andre former for kapitalbesiddelse. De unge mænd 'på Elva' har ikke meget andet end denne gadekapital og er typisk uden job, uddannelse og for nogles vedkommende hjemløse. De befinder sig hertil i en kriminel kultur præget af vold, slagsmål, tyveri og overfald, samtidig med at 'Elva' ikke desto mindre tilbyder mulighed for opnåelse af identitet og selvbevidsthed.

Det er på dette grundlag og med dette analytiske afsæt, at Sandberg og Pedersen i *Gatekapital* beskriver livet 'på Elva' og dem, der færdes her. De fremdrager, hvordan de unge mænd er indlevet i hiphop-kulturen og behersker dennes udtryk, hvad angår sprog, musik, dans, stil, tøj og æstetik, og hvorledes beherskelse heraf er forbundet med gensidig anerkendelse og selvtillid. De beskriver de unge mænds oplevelser af hashrusen, men også deres erfaringer med ecstasy, kokain og andre illegale rusmidler. Ifølge Sandberg og Pedersen antager beretningerne form af mytologiske konstruktioner, hvor egne kompetencer og vurderinger af de enkelte rusmidlers kvalitet står helt centralt, og de unge mænd deler gerne deres viden og erfaringer med dem, der kommer for at købe hash. Køb og salg af hash er den afgørende økonomi i

gadekulturen 'på Elva'. Der er tale om hurtigt tjente penge, men også om en binding til en usikker og kriminel økonomi, som det er svært at vriste sig fri af. Mændene 'på Elva' behersker gadens koder og udspiller den gangsterdiskurs, der råder her. Gangsterdiskursen signalerer den seje, farlige og aggressive fyr, der ikke frygter noget som helst, kræver respekt og beskytter sine gangstervenner. Det er en del af gadekulturen at udvise parathed til at gøre brug af vold om nødvendigt. Salg af illegale stoffer på det offentlige marked, som gaden repræsenterer, er en risikabel affære. Det er ikke fremmed for sælgere på dette marked at snyde med pris og kvalitet, hvad indebærer risiko for konfrontationer. Manglende indfrielse af gæld kan imødegås med vold.

Sandberg og Pedersen ser afslutningsvis i *Gatekapital* på, hvordan gadekulturen er tilkøbtet velfærdsstatslige ordninger og de mange frivillige organisationer, der arbejder på gaden. De påpeger, at der eksisterer en form for symbiotisk forhold mellem hjælpeapparatet og de unge på gaden. De unge har brug for den hjælp, der ydes, og hjælpeorganisationerne kan påberåbe sig deres berettigelse, i og med at de yder en efterspurgt indsats. Sandberg og Pedersen finder her, at gangsterdiskursen er forbundet med en undertrykkelses- eller offerdiskurs om ham, der har brug for hjælp. At kunne switche mellem disse to diskurser er også en vigtig

bestanddel af gadekapitalen i det norske velfærdssamfund, samtidig med at gangsterdiskursen er de unge mænds offensive modspil til den afmagt, klientgørelse og stigmatisering, offerdiskursen er forbundet med.

Cannabiskulturen i Norge

Cannabiskultur har et andet og bredere sigte. Sandberg og Pedersen afsøger her den symbolske betydning, cannabis tillægges, og de kulturelle mønstre hashrygning indgår i. Hvor *Gatekapital* beskæftigede sig med unge marginaliserede mænd med afrikansk baggrund, retter *Cannabiskultur* opmærksomhed mod de mange, der er brugere af cannabis enten sporadisk, jævnligt og for norges vedkommende af et omfang, der må opfattes som misbrug. *Cannabiskultur* har også til formål at afdække cannabisøkonomien i Norge og afsluttes med nogle narkotikapolitiske betragtninger. Hvor *Gatekapital* var baseret på interviews og et intensivt feltarbejde, er *Cannabiskultur* alene baseret på et omfattende interviewmateriale.

Cannabiskulturen opfattes af Sandberg og Pedersen som en samling af værdier, ritualer og symboler knyttet til dette at ryge cannabis. De abonnerer også her på et subkulturbegreb, hvor de søger efter kulturelle mønstre og fortællinger om at bruge cannabis. Hvor gadekulturen udelukkende er

knyttet til gaden, har cannabis kulturen et langt bredere fodfæste med sin egen historie, der rækker tilbage til ungdomsoprøret i 1960'erne. Denne historie er skrevet mange gange og fremstår i mange varianter, men Sandberg og Pedersens ærinde er så at sige at fremdrage den norske variant af historien om cannabis kulturen, og hvordan den fortælles i dag. De er i udgangspunktet skeptiske overfor, at brugen af cannabis skulle være normaliseret og har i stedet den lede-tråd, at brug af cannabis fremdeles er knyttet til anderledeshed.

Ved at dykke ned i cannabis kulturens ritualer, symboler og fortællinger finder de, at brugen af cannabis fortsat er forbundet med noget organisk, autentisk, antiautoritært, fredsommeligt og en afslappet livsstil. Cannabis kulturen trækker stadig på 1960'erne og 1970'ernes sociale og kulturelle bevægelser og deres fortællinger. Symboler, ritualer og narrativer kredser i dag om de samme temaer og ideologiske bestanddele. At ryge hash er fremdeles i udtalt grad en social aktivitet, som man er fælles om. Det er en selvfølge, at en joint eller chillum går på omgang. Den, der ruller en joint eller stopper en chillum, tænder og tager det første sug, men det er utænkeligt, at en joint eller chillum ikke går videre rundt i kredsen. Cannabis skal deles. Har andre i kredsen noget på sig, bidrager man til den næste joint eller chillum. Der er tale om stærke og stabile ritualer, der lever videre i bedste velgående. Man er fælles om at dele den 'hemmelige viden', der er forbundet med hashrusen, som ikke er tilgængelig for andre. At ryge sammen er markering af gruppetilhørsforhold og gruppeidentitet, befæster sociale bånd, fællesskab og venskab. Cannabis kulturen har hertil sit helt eget sprog omkring de forskellige typer hash, rygeredskaberne og rusen. Mange af disse slangudtryk er overleveringer fra 1960'erne og 1970'ernes ungdomsbevægelser, men der er også kommet nye til, og slangudtrykkene varierer lokalt og regionalt.

Hashrygeren er imod kemiske rusmidler og i et vist omfang også alkohol. Cannabis associerer fortsat til det naturlige og abonnerer på historien om, at der er tale om et tusindårigt gammelt rusmiddel. Stoffet er omgivet af en mytisk aura og opfattes som

overlegen i forhold til andre rusmidler. Den karakteristiske cannabis plante er en af cannabis kulturens stærkeste symboler og omgives med ærefrygt. Ritualer og narrativer markerer stadig tilhørsforhold til en subkultur og afstandtagen til det omgivende samfund. Cannabis er ulovligt og understøtter fortællingen om eksklusivitet. Cannabisrusen er forbundet med skærpet sensitivitet og opfattes af nogle som katalysator for kreativ udfoldelse. Cannabisrusen er også kontemplativ og appellerer til det vennesele i modsætning til alkoholrusen, der i større omfang ses som tab af kontrol og indebærer risiko for aggressiv adfærd. For mange af informanterne i *Cannabiskultur* er det kontrollerede brug af cannabis forbundet med kulturel kapital og en overlegen klasseposition. De samme informanter lægger via et negativt spejlbillede entydigt afstand til de marginaliserede og stigmatiserede hashrygere, der som misbrugere lever et miserabelt liv og betaler den pris, som er forbundet med et misbrug af hash.

Det er først og fremmest de ressourcestærke brugere, der kommer til orde i *Cannabiskultur*, selvom Sandberg og Pedersen også vier et kapitel til de negative sider ved et omfattende brug eller decideret misbrug af hash. De noterer, at der ikke er tvivl om, at et intensivt brug af hash indebærer risiko for at løbe ind i psykiske og sociale problemer. Brugernes anfører selv, at intensiv hashrygning kan være forbundet med sløvhed, inaktivitet, hukommelsestab, og flere informanter beretter om noget, der minder om psykiske sammenbrud. Misbrugerne kommer dog i mindre omfang til orde i *Cannabiskultur* medgivet, at disse formodentlig også er vanskeligere at få i tale, ligesom deres fortællinger næppe heller ville have det fortryllesens skær over sig, som ellers er fremherskende hos beretterne i *Cannabiskultur*. Sandberg og Pedersen finder imidlertid, at cannabis først og fremmest er farligt, fordi brugerne bliver fristet til at lade sig indrullere i *cannabisøkonomien* som dealere eller smuglere og den hermed forbundne kriminalitet og marginalisering. De finder derfor, at der udover de andre skadesvirkninger også optræder en risiko for 'kulturøkonomisk afhængighed'.

Cannabisøkonomien i Norge

Sandberg og Pedersen giver os tillige et godt indblik i, hvordan cannabisøkonomien er organiseret i Norge, og hvordan markedet for køb og salg af cannabis fungerer. Vi hører om, hvordan hashen kommer til Norge, og hvordan den distribueres. Vi stifter bekendtskab med både storsmuglere og dealere på forskellige niveauer, og hvordan de ser på deres virksomhed. At der er storsmuglere på spil i forbindelse med indførsel af hash til Norge fik et dramatisk udtryk sidste år, hvor tre norske smuglere kom i ildkamp med politiet i Ålbæk Havn i Nordjylland. Politiet var kommet på sporet af smuglerne og fulgte deres færd via skjult GPS-udstyr. De bevæbnede smuglere var angiveligt på vej til Arendal med 250 kilo hash. Det kom til ildkamp, da de lagde fra med deres båd, hvor en betjent blev såret og en af smuglerne dræbt i skudvekslingen. Det har længe været kendt og blev her på voldsom vis illustreret, at Danmark er transitland for indsmugling af hash til Norge, og vurderingen er, at langt det meste hash til Norge går gennem Danmark.

Nogle af disse storsmuglere kommer også til orde i bogen og heriblandt Pål. Han er sidst i 20'erne og har været i fængsel i en længere periode for smugleri. Han og en kammerat begyndte at sælge hash i det små allerede som 14-årige. Et par år senere begyndte de at engagere sig i egentlig smuglervirksomhed, hvor de tog til København med fly eller 'danskebåten' og videre ud på Christiania. Her købte de indimellem også store partier hash og i den periode, hvor virksomheden var mest intens, var det med rejser til København 2-3 gange om måneden. Kiloprisen var den gang omkring 10.000 kr. og hashen kunne videre-sælges i Norge for 40.000 kr. Senere bliver Pål importør og hyrer folk til at hente hashen enten i Spanien eller Danmark, hvor der nu opereres med partier på op til 25 kilo eller mere og undertiden også med amfetamin og ecstasy som en del af lasten. Pål tjente rigtig mange penge og brugte ligeså mange penge, men måtte også holde igen med sit luksusforbrug for ikke at vække opmærksomhed. Han siger, at han i dag har en række nedgravede depoter med hash i skovene omkring Oslo, hvorfra han kan forsyne sig selv og sine kunder.

Det har længe været kendt, at Danmark er transitland for indsmugling af hash til Norge, og vurderingen er, at langt det meste hash til Norge går gennem Danmark.

Pål var importør, smugler og stordealer og givetvis en central person i den norske hash-økonomi. Storsmuglerne opererer med partier på flere hundrede kilo, som det var tilfældet med dem, der blev pågrebet i Ålbæk Havn. Pål og ligesindede er ikke en del af cannabiskulturen og er helt fremmede overfor de fortællinger og ideologiske forestillinger, der knytter sig hertil. De opfatter sig selv som lige dele 'smarte fyre', 'selvstændige næringsdrivende' og erkendte kriminelle. Hashmarkedet med køb og salg af hash inkluderer således både kriminelle grupper og enkeltpersoners indsmugling af store partier og dealere på flere niveauer, der sælger på gaden, fra egen lejlighed eller optræder som leverandør til hashklubber. Nederst i hierarkiet på brugerniveau distribueres hashen som vennetjenester. Købere og sælgere af hash befinder sig derfor i spændingsfeltet mellem fremherskende værdier i cannabiskulturen, normer og reguleringsmåder i kriminelle subkulturer og en rendyrket økonomisk rationalitet.

Pål anfører også at have været i kontakt med "MC-folk" i Danmark. Han fandt imidlertid, at de var for pågående og prøvede at få ham til at aftage større partier, end han var indstillet på, ligesom de forsøgte at få ham til at tage varer på kredit. Pål ville ikke ind i det afhængighedsforhold, som kredit indebærer, og betalte kontant eller *up-front*. De opfordrede ham også til at aftage amfetamin, men han følte sig hurtigt utryk ved alliancen og afbrød forbindelsen. Pål beretter imidlertid også noget andet interessant om sin virksomhed. Han anfører således at operere med mange forskellige hjælpere og partnere, og samarbejdet er af relativ kort varighed, bliver afbrudt og måske genoptaget ved en senere lejlighed. Der er ifølge Pål og andre, der bedriver deres virksomhed på dette niveau, tale om løst koblede netværk og kontakter, som etableres og opløses igen. Dette er en måde at beskytte operationerne på, ligesom aktørerne i den samlede forsyningskæde ikke kender hinanden. Der er tale om en mangfoldighed af aktører involveret i den illegale cannabisøkonomi, som hver for sig er indlejret i forskellige sociale, familiære og etniske netværk. Der er nogle få store aktører, men ellers er cannabismarkedet i Norge ifølge Sandberg og Peder-

sen præget af en decentral og fleksibel struktur uden noget, der minder om monopoldannelse. Der er ikke tale om en stærk hierarkisk eller pyramidal struktur, som vi kender fra den organiserede kriminalitet med mafialignende træk. Sandberg og Pedersen finder derfor, at den norske cannabisøkonomi på de højere liggende niveauer er udtalt fragmenteret og præget af skiftende alliancer og entreprenørskab.

På brugerniveau anfører de fleste af Sandberg og Pedersens informanter, at de bruger cannabis så godt som dagligt og har gjort det i en længere periode. De må derfor til stadighed skaffe sig adgang til stoffet og have et netværk, som kan være behjælpelig hermed, og der må af indlysende grunde være tale om skjulte netværk. Den som køber cannabis den ene dag, er ofte den, der sælger videre næste dag. Der er økonomi inde i billedet, og på et lidt højere liggende niveau i fordelingskæden er der tale om en betydelig økonomisk gevinst. På niveauet herunder opfattes cirkulationen som vennetjenester og ikke som en økonomisk transaktion, selvom der også her er penge på spil. På de laveste niveauer distribueres hashen gennem mange uformelle sociale netværk, hvor den, der har lidt på sig, tilbyder vennerne et par gram eller at være med på en chillum eller joint og drager selv nytte heraf ved en senere lejlighed. Der er tale om en dele- eller gaveøkonomi. På et lidt højere niveau omsættes hashen i hovedsagen på tre markeder: Et privat marked med salg fra sælgerens lejlighed, et halvoffentligt marked med salg fra hashklubber og bestemte cafémiljøer og et offentligt marked med salg i offentlige byrum, parker og gademiljøer – i Oslo langs Akerselva og for Københavns vedkommende naturligvis med Christiania som det oplagte eksempel. De tre markeder fungerer helt forskelligt og har sine egne forskellige typer dealere eller pushere, som Sandberg og Pedersen kalder henholdsvis vennedealeren, klubdealeren og gadedealeren. De kommer også alle til orde i *Cannabiskultur*.

Øjvind har mange års erfaring med salg af hash fra egen lejlighed i Oslo og har hele tiden et halvt til et helt kilo liggende og op til 50 kunder om ugen. Salget er professionaliseret, men er kun rettet mod hans eget – udvidede – netværk, idet han anfører kun at

Akerselva i Oslo er kendt som Norges vigtigste hashmarked.

sælge til 'venner og venners venner'. Markedet er baseret på personlige relationer, og det er et alvorligt brud på fremherskende normer i miljøet at forsøge at kontakte en dealer uden at være introduceret først af én, der allerede er del af netværket. Der sælges typisk 5-10 gram ved hver transaktion, hvor et gram koster mellem 50 og 100 kroner afhængig af kvalitet og karakteren af den personlige relation mellem køber og sælger. Øjvind er ikke meget for at vedkende sig et økonomisk motiv, selvom transaktionernes omfang tilsiger, at der er temmelig mange penge på spil. En "business"-tankegang er imidlertid ikke forenelig med cannabiskulturen, og køb og salg af hash på dette private marked er indhyllet i ideologiske forestillinger om, at udveksling og nydelse af hash er et socialt anliggende blandt kendere. Øjvind bryder sig således ikke om, at folk bare kommer for at købe og gå igen. De skal have tid til at sætte sig ned, småsnakke, lytte til musik og måske ryge en joint i fæl-

lesskab. Vennetjenesten må ikke forvandles til en ren økonomisk transaktion, og et åbent profitmotiv er ikke velanset. Sandberg og Pedersen vurderer, at i Norge er det private marked langt det største marked, hvad angår omsætning af cannabis på bruger-niveau.

Vilde er klubdealer og sælger både fra sin lejlighed og i forskellige hashklubber og på andre halvoftentlige steder, hvor hun typisk hen over en weekend afvikler 10-15 handler. På det halvoftentlige marked kender køber og sælger ikke nødvendigvis hinanden på forhånd. Der er tale om en økonomisk relation, men der er alligevel visse spilleregler med hensyn til diskretion. Køber og sælger er indforstået med at give relationen en facade af et tilsyneladende bekendtskab, og transaktionen foregår delvis skjult for ikke at skabe unødigt opmærksomhed. Både købere og sælgere anfører, at de har let ved at 'kigge hinanden ud' som henholdsvis køber og sælger på dette halvoftentlige marked, og hvor de

som en del af kontakten sidder et øjeblik sammen og lader venskabsfacaden udspille sig.

Gadesalget repræsenterer det offentlige marked og stadig med Akerselva og Christiania som oplagte eksempler, hvor vi i *Gatekapital* har stiftet bekendtskab med pusherne 'på Elva'. Gadesalget afvikles typisk i bestemte afgrænsede kvarterer og byrum, og handelen her har en anden karakter. Relationen mellem køber og sælger er helt instrumentel, og transaktionen afvikles hurtigst muligt, selvom der er tid til korte udvekslinger om kvalitet og pris. Alle, som ønsker at købe, har adgang hertil på dette offentlige marked, og det er ofte sælgeren, der er den udfarende med sine tilbud. Der er ingen forventninger om iscenesættelse af bekendtskab. Relationen er upersonlig, og bestræbelser på at undgå opmærksomhed har først og fremmest til formål ikke at blive antastet af politiet. Men det er også mere usikkert at købe hash på et offentligt marked. Risikoen for at blive snydt er langt større, både hvad angår pris og kvalitet.

Cannabisøkonomien i Danmark

Det interessante spørgsmål her er naturligvis, om cannabisøkonomien og disse markeder fungerer på samme måde i Danmark. Der er ingen tvivl om, at vi også i Danmark har et privat marked med indendørs salg fra egne lejligheder, et halvoffentligt marked med hashklubber og budservice og et offentligt marked med salg på forskellige lokaliteter både i København og i de større provinsbyer med de samme type pushere, som Sandberg og Pedersen trækker frem. Der er imidlertid heller ikke tvivl om, at cannabisøkonomien og markedsstrukturen er særegen i Danmark dels knyttet til rockergrupper og andre bandegrupperingers engagement i rusmiddeløkonomien, dels knyttet til udviklingen i den danske narkotikakontrolpolitik og dels og i særdeleshed knyttet til Christianias eksistens.

Kampen om narkotikamarkedene i Danmark er indlejret i en langvarig og sammenvævet historie med mange bestanddele, der også inkluderer nogle meget voldsomme opgør mellem forskellige rockergrupper. Disse opgør har også afsæt i hæmningsløse magtdemonstrationer, rivalisering, provoka-

tioner, hævn, utæmmet aggressivitet og kamp om territorier. Der er imidlertid heller ikke tvivl om, at opgørene også i et vist omfang handler om kamp om narkotikamarkedene inklusive cannabismarkedet og i særdeleshed det marked, som Christiania har repræsenteret i en lang årrække. Historien⁵⁾ herom skriver sig tilbage til midten af 1970'erne, hvor den såkaldte Nøragersmindebande på Amager havde fået et godt tag i hashsalget på Amager og Christiania. I 1977 kommer det til et opgør mellem Nøragersmindebanden og Nomads, der også holdt til på Amager. I opgøret bliver et medlem af Nøragersmindebanden skudt. Nøragersmindebanden og Filthy Few danner herefter gruppen Bullshit. Nomads bliver i 1980 optaget i Hells Angels og udgør herefter sammen med Galloping Goose, Dirty Angels og Iron Skull Hells Angels Danmark. I begyndelsen af 1980'erne udbryder der krig mellem Bullshit og Hells Angels, hvor der fremdeles er tale om en kamp om territorier og magt, men også om cannabismarkedet på Christiania, hvor Bullshit og deres pushere var meget synligt tilstede. I september 1983 dolker 'Blondie' fra Hells Angels to Bullshit-rockere til døde på restaurant Søpromenaden i København, der var tilholdssted for Hells Angels. I maj måned 1984 likviderer Hells Angels-medlemmet 'Jønke' Bullshits' præsident, kaldet 'Makrellen', foran dennes hjem på Amager, og ved juletid året efter skyder to Hells Angels medlemmer 'Makrellens' efterfølger, kaldet 'Høvding', på værts- huset Nemo på Christiania. Christianitterne danner også front mod Bullshit, der trækker sig fra Christiania og opløser sig selv i 1988. Hells Angels overtager angiveligt det meste af hashmarkedet på Christiania.

I 1993 gør en ny rockergruppe sin entré på den danske rockerscene. Den tidligere Hells Angels tilknyttede gruppe 'Morticians MC' bliver på dette tidspunkt under navnet 'Undertakers MC' optaget i Bandidos, der som Hells Angels er en verdensomspændende organisation. Vi bliver herefter i midten af 1990'erne vidner til 'Den store nordiske rockerkrig' mellem Bandidos og Hells Angels og disses støttegrupper, hvor krigen udspiller sig i både Danmark, Norge, Sverige og Finland.

Krigen starter i januar 1994 i Helsingborg,

hvor en Hells Angels-rocker bliver skudt, og i juni måned samme år bliver præsidenten for en Bandidos-klub også i Helsingborg dræbt af Hells Angels i en gengældelsesaktion. Juledag 1995 rykker krigen til Danmark, hvor to Hells Angels-medlemmer bliver overfaldet af Bandidos-sympatisører på natklubben 'Stardust' i København. I begyndelsen af 1996 bekriger de to rockergrupper hinanden med flere bombeattentater i Oslo og Helsinki. I Danmark bliver en Bandidos-rocker skudt og tre andre hårdt såret i Københavns Lufthavn i marts måned samme år. Drabene og drabsforsøgene fortsætter i hele 1996 og i første halvdel af 1997 i både Danmark og det øvrige Skandinavien. I krigen bliver der brugt både skydevåben, bilbomber, maskingeværer og panserværnsraketter med i alt 11 dræbte og 74 drabsforsøg til følge. Fem af disse drab og 40 af drabsforsøgene fandt sted i Danmark. Det var da også politiets vurdering, at det var de danske afdelinger af klubberne, der eskalerede og var styrende i opgøret. Det var endvidere vurderingen, at krigen givetvis udsprang af kamp om territorier, magtdemonstration, provokationer, hævn og ære, men at krigen også handlede om kontrol med de kriminelle markeder inklusive narkotikamarkederne i Norden. I Thorkild Høyers bog *Den store nordiske rockerkrig* (1999) benægter et Bandidos-medlem ganske vist, at 'krigen' skulle have noget som helst at gøre med kamp om kriminelle markeder. Det drejede sig ifølge ham om stolthed, ære, placering af klubhuse og supportere, der ikke kunne styre sig. 'Krigen' sluttede med samme Thorkild Høyer som mægler med en fredsftale mellem Hells Angels og Bandidos i efteråret 1997, hvorefter der var forholdsvis roligt i nogle år.

Frem til årtusindskiftet beherskede Hells Angels fortsat en stor del af det danske hashmarked med deres kontrol over Pusherstreet på Christiania. Det var formodentlig en del af fredsftalen med Bandidos i 1997, at Hells Angels bibeholdt kontrollen over dette marked. Cannabis havde fortsat på dette tidspunkt særstatus i dansk narkotikakontrolpolitik⁶⁾, og politiets kontrol var først og fremmest rettet mod smugleri og salg i stor målestok og især mod de såkaldte 'hårde stoffer'. Det var udbudssiden, der var

kriminaliseret, hvor man ikke keredede sig synderligt om brugerne, idet besiddelse af illegale stoffer til eget brug ikke var kriminaliseret. Christiania fungerede som et frit tilgængeligt marked for salg af hash rettet mod brugerniveau, men også for salg i større målestok. Der var tale om et stabilt marked med et stort udbud af cannabis af høj kvalitet og til faste priser – altså noget, der mindede om et marked i ligevægt – med Hells Angels som nogle af grossisterne.

Dette ændrede sig i begyndelsen af det nye årtusinde af flere grunde. Forbruget og omsætningen af hash var øget betragteligt i løbet af 1990'erne, og der gjorde sig i stigende grad også andre markeder gældende for detailsalg af hash, end det salg Christiania stod for. På baggrund af den såkaldte 'hashklublov' vedtaget i 2001 iværksatte politiet en skærpet indsats mod hashklubber, hvor man vurderede, at der på dette tidspunkt var mere end 100 sådanne hashklubber alene i København. Det øgede forbrug af hash blev opfattet som del af en 'ny' rusmiddelkultur, der også indbefattede introduktion af nye syntetiske rusmidler og her især ecstasy. Myndighederne var bekymrede over det øgede og mere sammensatte forbrug, ligesom det helt synlige gadesalg blev opfattet som både problematisk og provokerende. Myndighedernes bekymring vakte genklang hos politikerne, hvor daværende justitsminister Lene Espersen blev bannerfører for en ændring af lovgivningen, der skulle indnebære en skærpelse af kontrollen med illegale stoffer – inklusive cannabis, idet besiddelse af ulovlige rusmidler nu også skulle gøres strafbar. Lovforslaget, der skulle sende 'tydelige signaler' om det strafbare i også at besidde ulovlige stoffer af enhver art, blev fremlagt i februar 2004 og vedtaget i juni måned samme år.

Den 16. april – altså samtidig med det igangværende lovforberedende arbejde – slår politiet til og rydder hashboderne i Pusherstreet på Christiania. I årene herefter blusser bandekrigen op igen, hvor det nu ikke længere kun er et anliggende mellem Hells Angels og Bandidos. Andre bandelignende grupperinger har gjort sin entré i den danske cannabisøkonomi. I april måned 2005 er der flere voldsomme skudepisoder på Christiania, hvor en tilfældig ung mand ved den

Politiet slår til i Pusherstreet på Christiania.

ene episode bliver skudt. I maj måned samme år bliver en ung mand fra pushermiljøet skudt, og få uger efter skyder en dørmænd på Café Rust to brødre, hvor den ene dør. Brødrene stod ifølge politiet bag flere hashklubber. At det går meget voldsomt for sig i årene herefter, bevidnes af Rigspolitiets årlige statusrapporter. Ifølge Rigspolitiet⁷⁾ er der i perioden fra august 2008 til december 2009 57 banderelaterede episoder, hvor 7 personer bliver dræbt og 66 personer såret som følge af skud eller knivstik. Der var i 2009 993 domfældelser af personer med direkte tilknytning til rocker- og bandemiljøerne. Det er desværre ikke oplyst, hvor mange domfældelser, der var knyttet til overtrædelse af narkotikalovgivning.

Selve historien bag rydningen af Pusherstreet i 2004 er igen helt særegen. Kim Møller⁸⁾ gør rede for, at Københavns Politi i en periode på ni måneder før rydningen gennemførte 6000 timers videooptagelser af transaktioner ved syv udendørs 'boder' og fire indendørs 'borde' ud af omkring 36 salgssteder på Christiania. Antallet af daglige transaktioner blev registreret, hvad der summerede op til omkring 10.000 daglige

handler ved boderne. Køb og salg af større partier er ikke foregået ved boderne, og omfanget heraf kendes ikke. Civilklædte betjente foretog trehundrede køb af cannabis for at finde ud af prisen, hvad der dannede grundlag for estimering af hvor mange penge, der skiftede hænder ved transaktionerne ved boderne. Sideløbende med videooptagelserne på Christiania blev der gennemført tilsvarende om end mindre omfattende videooptagelser på Litauens Plads på Vesterbro i København. Hertil indsamlede politiet under selve rydningen af Pusherstreet regnskaber og vagtplaner. Det samlede materiale blev brugt af anklagemyndigheden ved de efterfølgende retssager. Det skal noteres i forbifarten, at der ved ingen af de ovennævnte retssager blev fældet dom over personer over gadeniveau. Det er med andre ord igen historien om fangst af 'de små fisk', medens 'de store fisk' endnu engang gik fri⁹⁾.

Dele af dette materiale samt politirapporter og domsudskrifter gav Kim Møller¹⁰⁾ grundlag for at vurdere, at der omkring dette tidspunkt blev forbrugt godt og vel 20 tons hash om året i Danmark, hvor knap

halvdelen blev omsat på Christiania. Dette svarer til en skønnet omsætning på omkring halvanden milliard kroner på landsplan, hvor vurderingen tillige er, at der dengang blev omsat for omkring en milliard kroner i København og formodentlig for mere end en halv milliard kroner alene på Christiania. Det vides ikke, hvor meget af den hash, der blev solgt på Christiania, der er blevet solgt videre i resten af landet eller i de skandinaviske lande – som tidligere omtalte Pål's historie var et eksempel på.

Materialet siger imidlertid også noget andet interessant om cannabisøkonomien og de ændrede markedsforhold i København efter rydningen af Pusherstreet. Rydningen og politiets mere omfattende tilstedeværelse på Christiania indebar, at både sælgere og købere i større omfang søgte til andre og mere diskrete salgssteder rundt om i Københavnsområdet. Dette indebar endvidere, at nye aktører fik adgang til at udbyde cannabis på disse nye salgssteder på det offentlige marked. Men det betød også kamp om markedsandele blandt både gamle og nye mere risikovillige aktører. Markedet på Christiania fungerede indtil da som et korporativt gademarked med en klar og hierarkisk opbygget arbejdsdeling omkring løsning af de forskellige opgaver. Der var et vagtkorps, der kommunikerede med walkie-talkies og advarede, når politiet var i farvandet. Der var sælgere, der stod for det egentlige salg, og der var 'løbere', der stod for distribution af hashen mellem et lager og sælgerne, ligesom de bragte pengene tilbage til et sikkert sted. Vagterne var de laveste i hierarkiet. Dernæst løberne, der forestod en betroet opgave og endelig sælgerne, der stod for detailsalget, og hvor vi så ikke ved ret meget om grossisterne og de egentlige bagmænd. Vagter og løbere var på timeløn, og sælgerens indkomst var betinget af omsætningen og betydeligt større end for vagterne og løbernes vedkommende. Hvad der blev genereret af profit i import- og en grosleddet på Christiania og på det samlede marked for salg af cannabis, vides som sagt ikke, men med en skønnet årlig omsætning på omkring halvanden milliard kroner på landsplan, er der selvsagt tale om meget betydelige beløb.

Politiets materiale omkring Litauens Plads påviste, at der her var tale om både

ligheder og forskelle sammenlignet med markedet på Christiania. De involverede på Litauens Plads udfyldte fortsat rollerne som 'sælger', 'løber' og 'vagt', men skiftedes til at bestride disse funktioner. Der var tale om en mere flad struktur og en lavere timeløn, ligesom der var flere involveret i forhold til mængden af omsat cannabis. Efter rydningen og den forstærkede politiindsats på Christiania opstod der som sagt en lang række nye markeder af samme tilsnit som Litauens Plads rundt omkring i Københavnsområdet, ligesom der opstod kamp om disse nye markeder og markedsandele. Dette betyder også, at når politiet slog ned på det eksisterende gademarked, som Christiania repræsenterede, genererede det nye og flere kriminelle jobs. Der er flere, der bliver trukket ind i en kriminel løbebane. Den skærpede lovgivning og politiindsats gør det mere risikabelt at operere på det illegale marked og tiltrækker mere risikovillige aktører, der i sin tur er parate til at tage grovere midler i brug for at få mulighed for at operere på markedet og bibeholde markedsandele. Den tidligere omtalte Kim Møller finder i et senere publiceret studie¹¹⁾ at kunne påvise en tydelig sammenhæng mellem den skærpede lovgivning og politiindsats og en vækst i omfanget af voldelige episoder knyttet til aktører i den danske cannabisøkonomi. I den 5-årige periode efter rydningen af Pusherstreet registrerer Møller 19 skudepisoder alle forbundet med folk engageret i cannabisøkonomien. 'Den store nordiske rockerkrig' var ekstrem voldelig, men var også en følge af kampen om hele det samlede kriminelle marked, hvor mange af de voldelige episoder efter 2004 eksplicit var afledt af kampen om de nye cannabismarkeder efter den skærpede kontrol af markedet på Christiania. Rydningen af dette indtil da forholdsvis fredsommelige cannabismarked førte med andre ord til, at flere blev involveret i en kriminel løbebane som pusher og mere vold blandt aktørerne.

Sammenfattende er der ikke tvivl om, at i Danmark i dag står medlemmer af kriminelle grupperinger – inklusive Hells Angels, Bandidos og deres støttegrupper – fortsat for import, smugling og stordealervirksomhed, både hvad angår hash og andre illegale rusmidler. Der er også andre store og centrale

aktører på spil på dette marked, som ikke har tilknytning til disse grupperinger, men reelt ved vi som sagt ikke meget om aktørerne på dette niveau. Der er naturligvis også et stort antal pushere, der på de lavere niveauer fungerer som vennedealere, klubdealere og gadedealere og selv opkøber mindre partier med henblik på videresalg – og dem ved vi heller ikke så meget om. Hvad enten vi taler om en gros-ledet eller de lavere led i forsyningskæden er en illegal økonomi og forvaltning af kriminel kapital karakteriseret ved, at man holder tæt, ligesom de enkelte aktører i den samlede forsyningskæde ikke har kendskab til hinanden. Mange aktioner på den kriminelle økonomis øverste niveauer er formodentlig også i Danmark af ad hoc-præget karakter baseret på kortvarige alliancer. Justitsministeriets Forskningskontor påpeger i denne sammenhæng i et interessant studie¹²⁾, at langt hovedparten af den kriminalitet (indbefattende alle former for kriminalitet inklusive overtrædelse af narkotikalovgivningen) medlemmer af rocker- og bandegrupperinger begår sammen med andre, er relateret til personer uden for rocker/bandemiljøerne – og dette gælder i særdeleshed Hells Angels, AK 81 og Bandidos. Dette signalerer således, at disse kriminelle netværk er omskiftelige og decentraliserede. Som anført drejer det sig om alle former for kriminalitet, men det kunne tyde på, at narkotikaøkonomien på disse øverste niveauer også i Danmark er præget af løse netværk og ad hoc-prægede kontakter og operationer, som det er tilfældet i Norge. Omvendt spiller rockergrupper og andre bandelignende grupperinger tilsyneladende ikke helt den samme rolle i Norge som i Danmark, selvom deciderede kriminelle miljøer selvsagt også er på spil i den norske narkotikaøkonomi.

Parentetisk bemærket sælges der – på trods af skærpet lovgivning og politiindsats – fortsat hash på Christiania. Hashboderne eksisterer stadig, om end de nu drives mere årvågent og fremdeles beskyttet af et lokalt vagtkorps. Københavns Politi¹³⁾ oplyser, at *Task Force Pusherstreet* (oprettet september 2012) alene i januar måned sidste år på Christiania beslaglagde 132 kilo hash, 62 kilo skunk og – som udtryk for en imponerende nøjeregnethed – 14.879 joints. Den

beslaglagte hash vurderedes at have haft en salgsværdi på 17 millioner kroner. Samme *Task Force* fik ved sin oprettelse bemyndigelse til at visitere personer på og i området omkring Christiania for besiddelse af hash og havde siden og frem til februar sidste år gennemført omkring 2000 visitationer. Dette førte til sigtelser af godt 500 personer for besiddelse af hash – typisk under 10 gram – og sigtelse af 26 personer for salg af hash. Politiet oplyser i øvrigt, at den sigtede typisk er en ung mand med dansk statsborgerskab og i de fleste tilfælde med bopæl uden for Københavns Kommune. *Task Force Pusherstreet*¹⁴⁾ oplyser i hele 2013 at have beslaglagt knap 1½ tons hash og mere end 50.000 joints på og omkring Christiania til en samlet gadepris på omkring 82 millioner kroner. Specialstyrken fik ved sin oprettelse også adgang til at gøre brug af et såkaldt 'narkometer', hvad der ligeledes i hele 2013 førte til sigtelse af 657 bilister i området omkring Christiania for at køre i narkotikapåvirket stand, hvor der i alt overvejende grad var tale om cannabis i blodet.

Vinteren og foråret 2013 var endvidere præget af en meget voldsom optrapning af bandekonflikterne især i Københavnsområdet, men også andre steder i landet. Rigspolitiet noterede i sin årlige rapport om 'Rockere og bander'¹⁵⁾, at der alene i de tre første måneder i 2013 var registreret flere skudepisoder end i hele 2012 med to dræbte og adskillige sårede til følge, hvortil kom voldelige overfald med brug af knive eller andet. Frem til august måned sidste år registrerede politiet mere end 40 skudepisoder, hvoraf så godt som alle vurderedes til at være banderelaterede. De voldsomste konflikter udspillede sig mellem en forholdsvis ny bande *Loyal to Familia* og *Værebros Hårde Kerne* og mellem *Brothas* og *Bandidos*. Hen over foråret 2013 gennemførte politiet i sammenhæng hermed store razziaer og anholdt flere hundrede unge mænd især med opmærksomheden rettet mod gruppen *Loyal to Familia*, hvor halvdelen af denne gruppe blev bragt under lås og slå. Politiet havde ikke noget sikkert bud på, hvad der var årsagen til de voldsomme opgør. Der var givetvis også her tale om personlige opgør, hævn, utæmmet aggressivitet, reaktion på provokationer og markering af gruppetil-

hørsforhold. Det vides derfor ikke, om kamp om narkotikamarkedene også spillede en rolle i opgørene. At flere af de anholdte var engageret i narkotikakriminalitet fremgår ikke desto mindre af det forhold, at der ved razziaerne blev beslaglagt både narkotika og hash, ligesom flere af de anholdte blev sigtet for overtrædelse af narkotikalovgivningen – og angående nogle af de mulige store aktører i den danske cannabisøkonomi oplyste Københavns Politi¹⁶⁾ i juli måned sidste år, at de hos fem personer i samme familie fandt et kvart tons hash, 103 ulovlige våben og 2.4 millioner kr. i kontanter. Sagen rullede, da *Task Force Pusherstreet* i nærheden af Christiania anholdt en ung mand med 120.000 kr. i rygsækken – og i september måned (2013) oplyste politiet¹⁷⁾, at de i forlængelse af arbejdet med ovennævnte sag havde anholdt to mænd, hvor der blev rejst sigtelse for salg af ikke mindre end 4.4 tons hash i løbet af de sidste tre år svarende til en handelsværdi på mere end 200 millioner kroner. Politiet vurderede, at begge sager havde forbindelse med hashsalget på Christiania. I oktober måned (2013) oplyste politiet¹⁸⁾ endvidere, at *Task Force Pusherstreet* havde anholdt og sigtet seks personer for indsmugling af omkring 200 kilo hash fra Holland, som politiet også vurderede, skulle videresælges på Christiania. Det er ikke oplyst, om disse sager havde noget med de daværende bandekonflikter at gøre, men det antydes, at der formodentlig var tale om store operatører uden for disse grupperinger – og helt aktuelt har Københavns politi det første par måneder i 2014 intensiveret indsatsen mod salg af hash voldsomt. Aktionen kulminerede den 13. marts med ransagninger på ikke mindre end 150 forskellige adresser og anholdelse af 80 personer sigtet for at være involveret i hashhandelen primært på Christiania, men også i Jægersborggade og Nørrebroparken i København. Ved ransagningen blev der beslaglagt store kontante pengebeløb, indestående på bankkonti, dyre biler, motorcykler og computere og store mængder hash. Blandt de anholdte er tre medlemmer af Hells Angels inklusive det ledende medlem af Hells Angels' afdeling på Amager, Nomas. Anholdelsen af sidstnævnte fik et meget dramatisk udfald, da vedkommende hængte sig i cellen efter varetægtsfængsling-

gen. Det er indtil videre uklart, hvad der lå bag hændelsen. Det er derfor også uvist, om politiet ved anholdelsen af den pågældende er kommet i besiddelse af noget for både ham og Hells Angels kompromitterende materiale. Der er til gengæld ikke tvivl om, at politiet nu med denne indsats udover at stresser både købere og sælgere – også håber på at kunne få påvist Hells Angels engagement i hashhandelen i Københavnsområdet og i særdeleshed på Christiania.

Cannabiskulturer i Danmark

Så vidt noget af det vi ved – og ikke ved om cannabisøkonomien i Danmark. Hvis vi vender tilbage til *cannabiskulturen*, er spørgsmålet her, om denne, som skildret af Sandberg og Pedersen for Norges vedkommende, også gør sig gældende i Danmark. Her må det konstateres, at der mangler nyere mere dybtgående kvalitative eller etnografiske studier af, hvordan cannabis-kulturen – eller cannabis-kulturerne – udspiller sig i dag i Danmark. Der foreligger oplysende studier¹⁹⁾, som belyser forskellige aspekter af den danske cannabis-kultur eksempelvis om, hvordan danske unge ser på hash som rusmiddel og gør brug af hash, alkohol og andre rusmidler ved fester og i natklubber. Til belysning af unges brug af hash, er Sundhedsstyrelsen²⁰⁾ nået frem til, at 41.5% af alle 16-44 årige har prøvet at bruge hash én gang, og knap 9% har gjort det indenfor det sidste år, hvad der svarer til omkring 185.000 personer²¹⁾. Det fremgår endvidere, at 44,5% af de 16-34 årige, 38% af de 16-24 årige og en tredjedel af de 16-20 årige har prøvet at ryge hash. Dette indikerer, at mange danske unge begynder at eksperimentere med hash i en tidlig alder, hvad også fører til, at danske unge voksne har Europa-rekord, når det handler om eksperimenterende hashbrug. Danske teenagere²²⁾ bevæger sig i løbet af teenageårene fra en negativ eller ambivalent til en accepterende holdning til brug af hash. I de sidste teenageår udvikler de unge en opfattelse af cannabis som et afslappende, hyggeligt og fællesskabsbefordrende rusmiddel. Cannabis opleves som et rusmiddel, der kan kontrolleres og ikke sidestilles med 'hårde stoffer' som ecstasy, kokain og amfetamin. Til gengæld finder de unge også, at brug af

hash kun er acceptabel, når det bruges lejlighedsvis og sammen med andre. Det foranlediger også, at danske unge ikke har ovennævnte iøjnefaldende placering, når det drejer sig om mere regelmæssigt brug af hash, idet kun 7% af danske unge kan karakteriseres som hyppige brugere, dvs. at have røget hash indenfor den sidste måned²³⁾. Hash er således under visse betingelser et accepteret rusmiddel både blandt de unge og i videre kredse, og det er relativt let at få fat på – på trods af skærpede politimæssige kontrolforanstaltninger og kriminalisering af også at være i besiddelse af hash.

Der er formodentlig stadig miljøer med regelmæssige (og ældre) brugere, der hæger om de samme ritualer og fortællinger knyttet til brug af hash, som skildret af Sandberg og Pedersen. Der er imidlertid heller ikke tvivl om, at med den store udbredelse af brugen af hash blandt de unge gør der sig også andre scener, fortællinger og brugsmønstre gældende blandt disse unge. Dette at ryge hash er ikke længere noget, der kun foregår i subkulturelle miljøer, men er for mange unge en del af disse unges fest- og fritidsliv. Det er muligt, at nogle af den oprindelige cannabiskulturs ritualer, værdier og ideologiske forestillinger fortsat i et vist omfang gør sig gældende for nogle af de unge, men reelt ved vi ikke meget herom.

Det fremgår af Järvinen, Demant og Østergaards studier, at de unge i nattelivet også har solide erfaringer med brug af hash, som uden sammenligning er det illegale stof, som de fleste har prøvet og for en tredjedel af natklubgæsternes vedkommende også har brugt indenfor den sidste måned²⁴⁾. På den anden side er alkohol fremdeles det altdominerende rusmiddel både i nattelivet og til de unges private fester. Det er også velkendt, at danske teenagere (sammen med britiske teenagere) har Europa-rekord i indtagelse af alkohol. I modsætning til de dedikerede hashbrugere hos Sandberg og Pedersen, der udviste en vis aversion mod alkohol, ser de danske unge cannabis som et rusmiddel, der sagtens kan forbindes med et intensivt indtag af alkohol ved festlige lejligheder privat eller på en tur i byen. Cannabis kan ikke ryges på selve natklubben, da det alt for let kan opspores og medføre karambolage med udsmiderne. Cannabis optræder derfor

typisk som beruselsesmiddel ved før- og efterfesten i forbindelse med en tur i byen og især som del af et blandet forbrug af hash og alkohol ved private fester blandt de unge. Dette blandingsforbrug er ifølge Järvinen, Demant og Østergaard en central bestanddel af danske unges intense festliv, hvor man typisk holder party eller går i byen en eller to gange i løbet af ugen. Det kombinerede hash- og alkoholforbrug er for disse unge del af en fest- og fornøjelsesorienteret livsstil, der udledes i "weekends of excess" sammen med vennerne, men også som del af mere stilfærdige og hyggeprægede sammenkomster derhjemme. For mange danske unge i de sidste teenageår og i 20'erne er det rekreative og lejlighedsvis brug af hash således en del af det sociale liv i weekenden – en del af ungdomskulturen og fællesskabets kollektive "timeout". De unge siger selv, at "de fleste bruger hash" en gang i mellem, og i den forstand er der tale om en normalisering²⁵⁾. En af de unge erfarne brugere af hash siger i *Stoffer og natteliv*, at: "Jeg kender ekstremt mange, der ryger det, og det betyder ikke så meget. Det gør bare, at man sådan chiller og ser lidt lysere på tingene, folk bliver bare sådan glade [...] Det er ikke sådan, at du er helt væk. Det er mere sådan: Vi skal lige have en pause fra det hele, så tager vi sgu en joint"²⁶⁾. Hash opfattes af de unge som et socialt og trygt rusmiddel og forbindes ikke med skadevirkninger – forudsat at hashrygning ikke bliver til en regelmæssig eller ligefrem daglig foreteelse, hvad enten dette så foregår i lukkede miljøer af hashbrugere eller alene.

Hvis det spontane, lejlighedsvis og rekreative brug af hash sammen med vennerne bliver til et stort og tvangspræget forbrug, ændrer kulturen omkring brugen af cannabis sig også. Järvinen og Ravn²⁷⁾ fremdrager i et studie af unge cannabisbrugere, der er i behandling for deres cannabis(mis)brug, hvorledes de unge selv ser på deres cannabiskarriere, der førte fra et legende og eksperimenterende brug til et intensivt og for de unge selv problematisk brug af cannabis. De beretter om, hvorledes dette at ryge hash i begyndelsen havde en lystfyldt og feststimulerende karakter sammen med vennerne, hvad enten alle disse røg med eller ej. Det var det sociale og festfyldte

samvær, der var i centrum. Karrieren mod et problematisk forbrug fremkom ved, at den unge i stigende grad begyndte kun at omgås andre cannabisbrugere, der først og fremmest fandt sammen for at ryge hash – og dette mere og mere intensivt. Deltagelse i tidligere mere åbne fællesskaber og netværk blev erstattet af lukkede grupper kun bestående af andre rygere. Det socialt integrerede brug af cannabis blev forvandlet til et individualiseret disintegreret forbrug. Den enkelte røg nu hash for sig egen skyld fremfor at have en fælles oplevelse sammen med andre. I stedet for at ryge sammen røg man nu bare siddende ved siden af en anden ryger, som en af studiets informanter udtrykker det. Den kollektive og euforiske hashrus blev forvandlet til et individuelt (mis)brug, der havde til formål at dulme og fortrænge sociale og personlige problemer af forskellig art²⁸⁾. Næste skridt i en sådan problematisk cannabiskarriere kunne være, at (mis)bruget individualiseres yderligere, hvor stoffet ryges alene som en form for beroligende eller problemfortrængende rusmiddel. Ved et sådant (mis)brug, hvad enten det

foregår i en lukket kreds af brugere eller alene, er de sidste reminiscenser af en virksom cannabiskultur forsvundet.

Hjemmedyrkerne

Sandberg og Pedersen lader også hjemmedyrkerne komme til orde i *Cannabiskultur*. De bemærker, at dyrkning af marihuana – som hjemmedyrkning eller en mere industrielt præget produktion – har bredt sig og taget betragteligt til i omfang det sidste par årtier. For at sætte dyrkning af marihuana i perspektiv anfører de tal fra 'United Nations Office on Drugs and Crime', der anslår, at der på verdensplan årligt dyrkes 40.000 tons marihuana sammenlignet med 6.000 tons hash. Sandberg og Pedersen vurderer, at dyrkning af marihuana også er øget i betragteligt omfang i Norge, hvad formodentlig også er tilfældet i Danmark, selvom der ikke foreligger kvalificerede skøn herover. Efter den skærpede lovgivning i 2004 er det danske politi også begyndt at beslaglægge marihuana dyrket her i landet, selvom indsatsen i altovervejende grad fremdeles er rettet mod indsmuglet hash.

Det interessante i denne sammenhæng er, at Sandberg og Pedersen finder, at også hjemmedyrkernes fortællinger og ideologiske forestillinger er indvævet i cannabiskulturens mytologi. En af deres informanter i så henseende, Joakim, begyndte at dyrke selv i det små med nogle få cannabisplanter i vindueskarmen, i et skab eller nede i kælderen. Som ivrig hashryger slog han ind på at dyrke sin egen marihuana for at undgå kontakt med kriminelle miljøer og for at spare penge, men også af ideologiske grunde. Joakim og andre beretter, at dette at dyrke sin egen marihuana ligger i direkte forlængelse af cannabiskulturens etos og dennes vægt på det organiske og naturgroede. Hjemmedyrkerne er optaget af dyrkningsmetoder og vækstbetingelser, teknologi, de enkelte sorters egenskaber, forarbejdning og forædling. Nogle opnår betydelige botaniske indsigter og færdigheder og udveksler viden herom på nettet eller i miljøer med andre hjemmedyrkere – og i denne forstand er der også her tale om oparbejdelse af subkulturel kapital. De fleste dyrker kun til sig selv og vennekredsen, hvor marihuanaen igen indgår som del af en gaveøkonomi.

Frank, Christensen, Villumsen & Dahl²⁹⁾ er på basis af et internetbaseret survey med 565 (anonyme) danske hjemmedyrkere nået frem til, at så godt som alle danske hjemmedyrkere også er brugere, der først og fremmest dyrker til eget forbrug – med det anførte forbehold, at der af gode grunde ikke er tale om et repræsentativt udvalg, idet besvarelserne hidrørte fra dyrkere, der selv valgte at være med i undersøgelsen. Undersøgelsen når også frem til, at langt de fleste er smådyrkere med op til en snes planter – uden dørs eller indendørs dyrket. Motiverne anføres også her at være fornøjelsen ved at dyrke selv og undgå kriminelle miljøer, ligesom dyrkerne finder, at den hjemmedyrkede marihuana bør indgå i en gaveøkonomi, hvor man ryger og udveksler det hjemmedyrkede sammen med venner – helt i overensstemmelse med cannabiskulturens normative forventninger. Det var kun et fåtal, som tjente lidt penge på salg af deres afgrøder, hvor det igen kun drejede sig om salg i det små til venner og bekendte – fortsat medgivet, at eventuelle producenter engageret i en mere intensiv og omfattende produktion næppe

har følt sig foranlediget til at deltage i undersøgelsen.

Danske hjemmedyrkere abonnerer også på cannabiskulturens etos om, at man dyrker en smuk afgrøde, at den kan dyrkes økologisk, at den er mere sund, ligesom man selv har kontrol over og kan eksperimentere med kvalitet og styrke. Lidt overraskende er det, at knap en fjerdedel angav medicinsk brug af marihuana som en vægtig begrundelse for at dyrke selv. Dahl & Frank³⁰⁾ finder i en opfølgende undersøgelse, at de hjemmedyrkere, der angiver medicinske årsager som et af motiverne til at dyrke selv, også typisk er erfarne rekreative cannabisbrugere. Disse brugere finder imidlertid også, at cannabis kan have en smertedæmpende effekt i forbindelse med diagnosticerede somatiske lidelser såsom sklerose, diskusprolaps, gigt, cancer, migræne og rygsmerter. Nogle gør brug af cannabis som supplement til lægeordineret medicin, hvor andre helt har fravalgt den ordinerede medicin for at undgå de hermed forbundne bivirkninger. Nogle lever endvidere på håbet om, at cannabis ligefrem kunne have en helbredende effekt i forbindelse med cancer. Andre gør brug af den hjemmedyrkede marihuana som middel til at dæmpe eller afhjælpe forskellige psykiske lidelser som depression, angst, ADHD eller posttraumatisk stress. Oplevede negative bivirkninger ved farmaceutiske præparater angives også her typisk som begrundelse for selvmedicinering med cannabis. Christianias pushere oplyser i denne forbindelse, at de i stigende grad opsøges af kunder, der efterspørger cannabisolie til brug i medicinsk øjemed.

Som for andre illegale rusmidlers vedkommende tiltrækker marihuanadyrknin-gen også folk fra kriminelle miljøer, der engagerer sig i stordrift og en industriel præget produktion typisk i store drivhuse. Dette gjaldt også for den tidligere omtalte Joakim, der bevægede sig fra småproduktion til produktion i storskala, hvor han hyrede folk til at drive den indendørs plantage og tjente rigtig mange penge. Ikke desto mindre forblev han fortsat ivrig og entusiastisk cannabasideolog og trak på cannabiskulturens fortællinger. Der er givetvis også andre storproducenter, for hvem disse fortællinger er helt fremmede og

med tilknytning til kriminelle miljøer, der står for distribution af det producerede. Tidligere spillede vietnamesere åbenbart en central rolle i denne del af den illegale rusmiddeløkonomi i Norge. Selvom der også er vækst i beslaglæggelse af marihuana dyrket her i landet, er det stadig i lille målestok, men reelt ved vi heller ikke meget om denne del af cannabisøkonomien i Danmark.

Legalisering

Spørgsmålet om legalisering af cannabis dukker op med jævne mellemrum og er igen i skrivende stund på dagsordenen herhjemme. Regeringen har netop været kaldt i samråd om legalisering af cannabis til brug i medicinsk øjemed, hvor patientforeninger på vegne af sine medlemmer påberåber sig, at cannabis kan have en smertelindrende virkning eksempelvis i forbindelse med sklerose. Københavns Kommune har for tredje gang søgt Folketinget om dispensation til at etablere en forsøgsordning med lovligt salg af cannabis i København. Københavns Kommune er givetvis her inspireret af den seneste udvikling i USA, hvor det nu i Colorado er blevet lovligt at sælge cannabis til rekreativt brug, og hvor staten Washington er på vej med en lignende lovgivning. Det forhold sig endvidere sådan, at der i en snes delstater i USA er tilladt salg af marihuana til medicinsk forbrug. Der er således her tale om legal kapital engageret i produktion og salg af marihuana, hvor det er anslået, at der sidste år blev solgt for 1½ mia. dollars lovligt marihuana til brug i medicinsk øjemed³¹). Det forlyder også, at driftig gründerkapital er stærkt engageret i og udøver effektiv lobbyvirksomhed i bestræbelserne på legalisering af marihuana til rekreativt brug i USA – naturligvis med blikket rettet mod et kommende lukrativt marked herfor. Brendan Kennedy med universitetsgrader fra både Berkeley, Washington og Yale og et overordentlig vellønnet job i Silicon Valley valgte for et par år siden at skifte spor og rette blikket mod markedet for lovlig cannabis. Han og hans firma har siden investeret 7 mio. dollars i dette marked og forventer at skaffe yderligere 50 mio. dollars i år til investeringer. Hans firma er del af et cannabis investornetværk, der forventer, at det lovlige cannabismarked i USA i år når op på 2.3

mia. dollars. Netværket har regnet sig frem til, at det lovlige marked for cannabis i 2018 vil være på 10.2 mia. dollars. Der er ikke mange andre brancher, der opererer med forventninger om lignede vækstrater³²).

Lige før årsskiftet lovliggjorde Uruguay også dyrkning, bearbejdning og distribution af marihuana³³). Marihuanaen skal sælges fra apoteker og kan kun købes af Uruguays egne borgere. Præsident José Mujica forestiller sig, at den statsligt dyrkede marihuana skal produceres på – af alle steder – nogle af Uruguays militære områder. Den uruguayanske regerings formål med legaliseringen anføres at være et forsøg på at dæmme op for den massive illegale handel med marihuana, der genererer kriminel kapital i stor målestok og voldelige kampe om markederne. Legaliseringen er derfor også baseret på en erkendelse af, at den hidtidige kontrolpolitik med kriminalisering af salg af marihuana er slået fejl og netop har afstedkommet opkomsten af et blomstrende og voldeligt marked for salg af marihuana. Det er den samme argumentation, der lægges til grund for Københavns Kommunes initiativ, idet man forestiller sig ved en legalisering at kunne svække akkumuleringen af kriminel kapital på cannabismarkedet og måske herved tillige dæmpe bandekonflikterne i Københavnsområdet ud fra en antagelse om, at disse konflikter i et vist omfang også bunder i kamp om cannabismarkedet.

Sandberg og Pedersen anstiller i *Cannabiskultur* nogle afsluttende betragtninger om afkriminalisering eller legalisering af cannabis, hvor de i øvrigt i en note åbenhjertigt anfører ikke at være helt enige herom, idet Pedersen forfægter et mere liberalt synspunkt. De er dog enige om, at sigtet mere end nogensinde må rettes mod at reducere de negative konsekvenser af den nu igennem mange år førte narkotikapolitik. De noterer sig, at et halvt århundredes 'War on Drugs' ikke har ført til mindre salg og forbrug af illegale stoffer – inklusive cannabis. Krigen mod narkotika, hvor cannabis lovgivningsmæssigt i langt de fleste lande stadig opfattes som narkotika, har til gengæld ført til, at der samfundsmæssigt er brugt og fortsat bruges enormt mange ressourcer i denne krig. På den anden side, kan der også internationalt ses tendenser til en nedtoning

af krigsretorikken og en opblødning af sanktions- og strafferegimerne, hvad angår besiddelse af mindre mængder cannabis til eget brug – rekreativt eller medicinsk. Holland lovliggjorde allerede i 1976 salg af cannabis i deres 'coffee-shops'. Portugal, Schweiz og Belgien har afkriminaliseret besiddelse af cannabis til eget brug, ligesom der som sagt for nærværende er tendenser til en de facto legalisering i flere lande inklusive nogle af de amerikanske delstater.

I modsætning til disse internationale tendenser valgte Danmark i 2004 at *skærpe* narkotikakontrolpolitikken og strafferegimet baseret på den daværende regerings nye narkotikastrategi udmøntet i 'Kampen mod Narko' fra 2003. Nøglebegrebet var og er her 'nultolerance', hvad naturligvis har ført til, at langt flere straffes for besiddelse af selv små mængder cannabis. Besiddelse af op til 10 gram straffes med bøder og skærpet i gentagelsestilfælde. Besiddelse af større mængder med henblik på videresalg kan give op til 2 års fængsel. Besiddelse af mere end 10-15 kilo cannabis aktiverer straffelovens § 191. Den skærpede strafforfølgelse fører til øget marginalisering af allerede sårbare grupper. Småpushere risikerer at blive trukket ind i deciderede kriminelle miljøer. Det skærpede strafferegime tiltrækker i større omfang allerede kriminelle grupper, som er parate til at tage risikoen for strafforfølgelse og til om nødvendigt at gøre brug af vold i deres ageren på det kriminelle marked.

Afkriminalisering er naturligvis ikke den endelige løsning på de problemer, der knytter sig til brug af cannabis. Den lettere adgang til cannabis vil ikke i sig selv modvirke et misbrug. Nogle vil hævde, at det vil øge risikoen for at flere – især unge – vil ende i et misbrug. Omvendt findes der ikke dokumentation herfor, hvad også er særdeles svært at dokumentere. Legalisering af cannabis i Holland i 1976 førte ikke til et øget forbrug, og forbruget har i de senere år været faldende. Erfaringerne med afkriminalisering i USA og England peger i samme retning. Der er naturligvis også problemer med, hvordan den legaliserede cannabis i givet fald skal skaffes til veje uden om de kriminelle markeder. Selv ved en legalisering af køb af små mængder cannabis til

eget brug i medicinsk eller rekreativt øjemed, vil dette ikke automatisk forhindre et stort marked for salg af cannabis. Man kan også betvivle, om en legalisering af cannabis vil dæmme op for de verserende bandekonflikter her til lands, da disse også bunder i en lang række andre forhold inklusive smugling og salg af andre euforiserende stoffer. Til gengæld vil en legalisering af cannabis trække en klar streg i sandet mellem cannabis og de andre og langt farligere euforiserende stoffer. Der er med andre ord tale om en afvejning af de uheldige følgevirkninger af den nuværende narkotikalovgivning og – politik med et enormt forbrug af ressourcer, marginalisering af i forvejen sårbare grupper, risikoen for at cannabisbrugere trækkes ind i kriminelle miljøer og kriminalisering af det beherskede forbrug af cannabis i rekreativt eller medicinsk øjemed stillet overfor følgevirkningerne af en eller anden form for legalisering, som ganske enkelt må være mindre omkostningsfyldte – men dette er selvfølgelig et personligt synspunkt. Københavns Kommune fik heller ikke denne gang lov at etablere et forsøgsprojekt med legalisering af cannabis, og Regeringen afviste også et forslag om at anstille forsøg med legalisering af cannabis til brug i medicinsk øjemed³⁴.

Allan Madsen er lektor ved Sociologisk Institut, Københavns Universitet.

Noter:

1. Sandberg, Sveinung & Willy Pedersen (2006): *Gatekapital*. Oslo: Universitetsforlaget.
2. Sandberg, Sveinung & Willy Pedersen (2010): *Cannabiskultur*. Oslo: Universitetsforlaget.
3. Bourgois, Philippe, (1995/2003): *In Search of Respect. Selling Crack in El Barrio*. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Thornton, Sarah (1995): *Club Cultures. Music, Media and Sub-cultural Capital*. Cambridge: Polity Press.
5. Hvor det følgende er baseret på diverse artikler i dagspressen, Den Store Danske og Wikipedia.
6. Houborg, Esben (2011): 'Kriminalisering af narkotika – den politiske og samfundsmæssige baggrund for kriminaliseringsprocesser i perioden 1950-2004'. I: Vibeke Asmussen Frank & Helle

- Vibeke Dahl (red.): *Kriminalitet og illegale rusmidler*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
7. Rigspolitiet (2010): *Rockere og bander 2009*.
 8. Møller, Kim (2011): 'Narkotikakriminalitet: Hvordan beregner man mørketallet for en offerløs forbrydelse'. I: Vibeke Asmussen Frank & Helle Vibeke Dahl (red.): *Kriminalitet og illegale rusmidler*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
 9. Dette gjaldt dog ikke bagmændene, i hvad der er kaldt 'Danmarks største narkosag', der var under efterforskning på samme tidspunkt. Sagen drejede sig om indsmugling af ikke mindre end 13 tons hash fra Marokko, der tog sin start i sommeren 2003. Smugleriet fandt sted på en tungtlastet havkrydser, der af flere omgange anløb Hundested Havn. Efterforskningen tog 4 år, hvor den ene af bagmændene blev idømt 16 års fængsel for smugleriet, og den anden bagmand blev idømt livsvarigt fængsel for både smugleriet, drab og ildspåsættelse. I alt 25 personer blev idømt fængselsstraffe i forbindelse med smugleraffæren.
 10. Møller, Kim (2012): 'Bandekriminalitet – Indkomstgenerering og (a)socialisering'. I: Jacobsen, Michael Hviid (red.): *Skyggelandet. Ungdomskultur, kriminalitetskultur og bandekultur i dansk belysning*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
 11. Møller, Kim (2013): 'Drug market disruption and systemic violence: Cannabis markets in Copenhagen'. I: *European Journal of Criminology* (Online Version)
 12. Klement, Christian; Britta Kyvsgaard & Anne-Julie Boesen Pedersen (2010): *Rockere, bander og risikofaktorer*. København: Justitsministeriets Forskningskontor. Rigspolitiet.
 13. Københavns Politi: Pressemeldelse 4. februar 2013.
 14. Task Force Pusherstreet (2014): Oversigt over udvalgte sager/beslag i Task Force Pusherstreet's indsats i og omkring Pusherstreet på Christiania i 2013.
 15. Rigspolitiet (2013): *Rockere og bander 2012*.
 16. Københavns Politi: Pressemeldelse 12. juli 2013.
 17. Københavns Politi: Pressemeldelse 10. september 2013.
 18. Københavns Politi: Pressemeldelse 28. oktober 2013.
 19. Järvinen, Margaretha; Jakob Demant & Jeanette Østergaard (red.)(2010): *Stoffer og natteliv*. København: Hans Reitzels Forlag.
 20. Sundhedsstyrelsen (2012): *Narkotikasituationen i Danmark 2012. Årsrapport til det europæiske overvågningscenter for narkotika og narkotikamisbrug, EMCDDA*.
 21. Kim Møller anlægger (I: *Stof*, nr. 16, vinter 2010/2011, Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet) en vurdering baseret på materiale fra United Nations Office on Drugs and Crime, der omsat til danske forhold indebærer, at vi i Danmark i dag har skønsmæssigt 80.000 rekreative brugere, der engang imellem ryger lidt cannabis, 75.000 ryger jævnligt, omkring 10 % altså omkring 18-19.000 ryger dagligt, ligesom det vurderes, at omkring 5 % – dvs. 8.000-10.000 har et problematisk forbrug af cannabis. Det vurderes endvidere, at disse tungeste brugere forbruger omkring to tredjedele af det samlede kvantum.
 22. Järvinen, Margaretha; Jakob Demant & Jeanette Østergaard (red.)(2010): *Stoffer og natteliv*, side 76ff. Se også Järvinen, Margaretha & Jakob Demant (2011): "The normalization of cannabis use among young people: Symbolic boundary work in focus groups". I: *Health, Risk & Society Vol. 13, nr. 2*.
 23. Sundhedsstyrelsen (2012): *Narkotikasituationen i Danmark 2012. Årsrapport til det europæiske overvågningscenter for narkotika og narkotikamisbrug, EMCDDA*, side 16.
 24. Järvinen, Margaretha; Jakob Demant & Jeanette Østergaard (red.)(2010): *Stoffer og natteliv*, side 56.
 25. Diskussionen, om brugen af cannabis er normaliseret eller ikke, er heftig. Sveinung Sandberg fastholder i: 'Cannabis culture: A stable subculture in a changing world' i: *Criminology and Criminal Justice 2013, nr. 13* (online May 2012), at brug af cannabis – den store udbredelse til trods – stadig signalerer anderledeshed, opposition og kulturel forskel, og derfor fremdeles må forstås som et subkulturelt fænomen.
 26. Järvinen, Margaretha; Jakob Demant & Jeanette Østergaard (red.)(2010): *Stoffer og natteliv*, side 87.
 27. Järvinen, Margaretha & Signe Ravn (2013): 'Cannabis careers revisited. Applying Howard S. Becker's theory to present-day cannabis use' i: *Social Science & Medicine 100* (2014).
 28. Afledt af ovennævnte studie finder Järvinen og Ravn i 'Explanations and expectations: Drug narratives among young cannabis users in treatment' (Paper), at der typisk gør sig fire narrativer gældende, når disse unge (i behandling) skal forklare deres problematiske forbrug af hash. De fire narrativer sammenfattes som 'Like parents, like children', 'Hanging out with the wrong people', 'Cannabis use as self-medication' og 'Cannabis smoking as lifestyle'.
 29. Frank, Vibeke Asmussen, Anne-Sofie Christensen, Susanne Villumsen & Helle Vibeke Dahl (2012): 'Dyrkning af Cannabis i Danmark' i: Dahl, Helle Vibeke & Vibeke Asmussen Frank (red.): *Cannabis: Forbrug, interventioner og marked i Danmark*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
 30. Dahl, Helle Vibeke & Vibeke Asmussen Frank: 'Selvmedicinering i det skjulte' (2010) i: *Stof 16*.
 31. Dagbladet Information (fra The Guardian) 7. januar 2014.
 32. Dagbladet Politiken (fra Financial Times) 5. februar 2014.
 33. Dagbladet Politiken 13. december 2013 og 16. marts 2014.
 34. Hvor vi har kunnet lade os oplyse af Sandberg og Pedersen om cannabiskulturen og –økonomien i Norge, kan norske læsere stifte bekendtskab med forholdene i Danmark i Benny Lihmes klummer i det norske tidsskrift *Rus&Samfunn*. Benny Lihme takkes tillige for konstruktive kommentarer i forbindelse med udarbejdelsen af artiklen her.